

תחקיר מיוחד

ת. הלוי

"...וַיָּשָׁב אֶל הַבּוֹר, וַיֹּאמֶר הַיֵּלֶד אֵינֶנּוּ!?"

סקירה נרחבת על השאלה ההלכתית הכאובה ורבת-המשקל שהובאה בחודש האחרון לשולחנם של גדולי הרבנים, עם ההתפתחויות המשמעותיות ביחס הרשויות לתעלומת ילדי תימן "אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ, הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם!"

שבעים שנים של טיוח לא יגלדו. עליית ילדי תימן

השאלות פפצעו שנים והתסיסו לבבות רבים, אך שוב ושוב הושתקו טוטאלית. כידוע. בתקופה האחרונה חל מפנה משמעותי, ועל ההיבט הלכתי שלו - נייחד את הדיבור במאמרנו זה.

מערכה א

פתיחת קבר רק לצורך הבטה גרידא

כבר לפני כ-30 שנה ויותר, עלה הדיון על שולחן גדולי רבני יהדות המזרח, בשאלה אם מותר לפתוח את הקברים המיוחסים לילדי תימן.

הרקע היה כך: בכל ידיעה על מות ילד מהמעברות, הוצמד גם פירוש מדויק שעל פניו היה נראה אמין לחלוטין. להורים נמסר בפרוטרוט על חלקת קבר בבית עלמין פלוני חלקה פלונית שורה פלמונית. כך גם ביומני התיעוד, היו בדרך כלל רישומים מסודרים. עם הישנות המקרים והתרבות סימני השאלה על ההתנהלות החוזרת על עצמה באותם מאפיינים, החלו לקלוט כי שמא הכול 'עורבא פרח'. כל תיעודי חלקות הקבורה אינו אלא מצוץ מן האצבע. 'כיסוי' אכזרי וזדוני לפעולות עושק מצמררות. משכך, עלתה הדרישה לבצע בדיקה מרטיטת-לב: לפרק כמה מצבות כאלו, להסיר את אבן הגולל, ולפתוח את הקברים. הבדיקה תאמת אחת ולתמיד את ההיסטוריה, לכאן או לכאן. אין, לכאורה, 'מצב אמצע'.

היו כאלו שאף עשו כך הלכה למעשה. לחרדתם, החששות לא התברו. קברים כאלו נמצאו פשוט...ריקים. בור. חלל. אפס שרידים.

יש פצעים, שגם 70 שנה של טיוח לא יגלדו אותם. 'בולענים' שנפערו בלבבות של תום, וגם מצבורי אבק של שבעה עשורים לא יצליחו לחפות עליהם.

משפחה תימנית טהורה שעלתה לארץ הנחשקת מתוך אמונה יוקדת וזוך קדומים, ובאחת נקרע מחיקם תינוק טהור-עיניים באמתלה בוגדנית, לא יוכלו לעולם, אבל לעולם, לסלוח.

לא הם, ולא כל יהודי כשר החרד לגורלה של כל נשמה יהודית. למותר לפרט בפרוטרוט את פרשת עשיקת ילדי תימן בימי קום המדינה, אחר העליות הגדולות בידי הסוכנות. הרקע הצורב ידוע לכול. וככל שזה מצמרר, מקומם, ומטריד, אך האמת טרם התגלתה בשלמותה. הנסתר עודנו רב על הגלוי. התעלומה לא באה כלל אל סף קציה של קיצה.

ובכל זאת, שיני הזמן שהזקינו, הרפו קמעא ממאמצי ההסתרה הנוקשים שהוטלו על הפרשייה. אותם גורמים עלומים שחרדו כל השנים לטשטש כל עקבה אפשרית, הורידו כבר אלי שאול את סודם האפל, ושיני הברזל של חומות ההסתרה החלו להעלות חלד. כך קורה, שדווקא בשנים האחרונות, בחלוף זמן כה רב מני אותם ימי אופל, צצה ועולה מחדש דרישה ציבורית נחרצת לפזר את הערפילים מעל שערוריית ילדי תימן, ולהתוודע אחת ולתמיד לאמת המחלחלת: היכן אתם, ילדי תימן העשוקים?

האם אותם עולות תמימות, שהגיעו בידי אִם דאוגה אל המרפאה שבפאתי המעברה בשל טיפוס של מעלות חום או צינון זעום, ותוך יומיים-שלושה נתקלו ההורים בפרצוף אטום של פקיד מקומי המודיע בלקוניות: 'התינוק מת. הוא הובא כבר לקבורה. מצטערים' (בטח) - עודם חיים באיזושהי נקודה על פני הגלובוס, מתוך אפס ידיעה על מוצאם האמתי?

כמובן, ששלומי אמוני ישראל לא יעשו צעד בלתי-פשוט זה ללא שאלת חכם. מעשה כזה תלוי ועומד בשיקולים הלכתיים כבדי-משקל, ורק דעת תורה צרופה תאפשר לפתור את השאלה המציקה באמצעות בדיקה בסיסית זו. באותם ימים, נשלחה השאלה אל מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, פארה ועטרתה של יהדות ספרד. וכך מציג הגר"ע את השאלה בשורת "ביע אומר" (ח"ט, יו"ד סימן לו): "נשאלתי מאנשים יראי שמים מאחינו יוצאי תימן, על אודות השערורייה שנעשתה בעוה"ר לפני יותר מארבעים שנה, בעת העלייה לארץ ישראל מתימן. וקלא דלא פסיק, שנציגי השלטונות של אז, היו לוקחים תינוקות מחיק הוריהם לבית החולים כשהיו חולים קצת, ואחר איזה ימים היו

העברה שיטתית על הדת. יהודים שעלו מתימן במעברה

קצת לכלל דעת, ושייך בו עשיית מצוות ועשיית עבירות. אבל קטן בן שנה או שתיים ושלוש לא שייך בו שום עונש כלל, ולא שייך בו חרדת הדין, אך לפי דעת המקובלים - וכן הסכימו גם המחקרים - שיש גלגול נשמות, אם כן, בכל קטן שייך חרדת הדין על מעשיו בגלגול ראשון!

בכל זאת, בצירוף 2 השיטות המתירים, מסיק הגר"ע יוסף כך: "לצורך גדול כזה כדי לברר הדברים, ולהוקיע בשער בת רבים עושי רשע גדול כזה, אנשי דמים ומרמה, ואולי נזכה לבער הרע מקרב ישראל, נראה שיש להתיר לפתוח הקברים, וכמ"ש כיוצא בזה בערוך השולחן (יו"ד סימן שסג) שכל שהוא לצורך מצוה, או אפילו הפסד ממון וכיו"ב, אין חשש בפתחת הקבר לראות מה שצריך. והשי"ת יבער הקוצים מן הכרם, ויחיש לגאלנו ישועת עולמים אמן ואמן."

נימוק ג:

האם מדובר כלל בקבר...?

אל נידון כאוב זה, נדרש גם פוסק עדת תימן המעטירה, הגאון הנודע רבי יצחק רצאבי שליט"א, שהמוני המשפחות העשוקות נשאו אליו עיניהם להורות להם המעשה אשר יעשו.

בשיעור מיוחד שמסר, העלה צד מעניין להלכה, וכה אמר: "כל מה שדנו הפוסקים בפתחת קבר, האם מותר או אסור, היינו בכגון שבוודאי שוכן מת בקבר, ורוצים לפתוח את הקבר בכדי להוכיח שהמת הוא בעלה של איזו עגונה, או בשביל לבודקו האם הוא גדול או קטן, או כשנפל שם ארנק וכיו"ב, וכפי המקרים המבוארים בגמרא ובספרי השו"ת. אבל בנדון שלנו, יש מקום גדול להקל, כיון שספק גדול האם בכלל יש בתוכו מת. וכמו ששמענו זאת הרבה פעמים, שהקברים היו פשוט ריקים."

אך הגר"י גם מסייג את ההיתר: "הבעיה בהיתר זה היא, שהוא אינו מתאים אלא לפתיחת הקבר הראשון. כי אם יפתחו קבר אחד או שניים ויראו כי יש בתוכם עצמות, מסתבר שכבר אי אפשר לסמוך על סברא זו, לפתוח קברים נוספים."

ומה יעשו למעשה?
סיכם הרב רצאבי כך:

"אמנם, לפי מה שאנו שמענו, בדרך כלל הקברים היו ריקים. אבל צריך להדגיש שוב, אין לסמוך על ההיתר הזה אלא בפתחת קבר ראשון, אבל בשביל לפתוח שאר קברים, אנו צריכים לסמוך על ההיתרים האחרים, והם שכבר עברו י"ב חודש מהפטירה, ושהנפטר הוא קטן, והפתיחה היא לצורך מצוה, והיינו שיצא תועלת מהדבר. (והגר"י מצרף את דעת הרמב"ם, אחר שהוכיח שייתכן כי לדעתו אין כלל איסור מצד חרדת הדין).

"לכן חושבני בס"ד, כי בהחלט מותר ורצוי לפתוח את הקברים, בשביל לגלות את האמת. רק שצריך להוסיף, כי את הקבר הראשון, גם המהדירין יכולים לפתוח, ואפילו למחמירים הגדולים. ואם נמצאו בתוכו עצמות, יש מקום להחמיר לפי כמה דעות, אבל מעיקר הדין הדבר מותר, וההיתר מרווח בהחלט. והרוצה להחמיר, יחמיר."

*
עד הנה התמקדו דברינו בנידון ההלכתי שהונח על שולחן גדולי הדור לפני עשרות בשנים, כאשר עיקר הדין נסוב על עצם פתיחת

נוגים וחפויי ראש איש לביתו. והנה, נודע כי ה'חברה קדישא' החסירו פרט מסוים. אם בשל היגון הקדורני, אם בשל חוסר ניסיון. כך או כך, התברר שאחד מפריטי הלבוש של תכריכי המת לא עטו כהוגן.

מה עושים עכשיו?
השאלה הורצה אל רבה של מיץ הגדולה, הגאון הנודע רבי גרשון אשכנזי, למוצא פי קודשו.

וכך מתועדים הדברים בספרו של הגאון רבי דוד אופנהיים, רבה הנערץ של פראג (שו"ת "נשאל דוד" הנד"מ, חיו"ד סימן כז), בזה הלשון: "נהירנא, דכר הוינא טליא, שבא מעשה לידו של הגאון מהר"ר גרשון אשכנזי אב"ד מיץ, בעל 'עבודת הגרשוני', בשני מתים שנקברו, ושכחו החברה קדישא להלבישם מלבוש אחד מן התכריכין של המתים, והמת האחד היה קטן בן שלוש שנים, והשני היה גדול יותר מעשרים שנה. והורה להתיר לפתוח הקבר של הקטן להלבישו מה שחסר מן התכריכין, ושלא לפתוח קבר הגדול, רק לבקש מחילה על קברו."

מאי האי?

ממשיל רבה של פראג בתיעוד השתלשלות הדברים ומנמק: "ואמר מילתא בטעמא, שאיסור פתיחת הקבר הוא משום חרדת הדין, והנה הגדול יש עליו אימת הדין, ויחרד מאימת הדין, כיון שבא לכלל עונש של מעלה, משא"כ הקטן שלא הגיע לכלל עשרים שנה, ואינו בר עונשין, ומורא לא יעלה על ראשו, מותר לפתוח הקבר שלו". והוא מסיים בדברי קילוס: "ושפתים יישק ודברי פי חכם חן, דהוי מילתא בטעמא."

הרי לנו מושג מחודש.

'חרדת הדין' אינה עניין לקטנים. מכיוון שאינו בן עשרים, מה לו לירא?

אם כן אפוא, ברי ונהיר שילדי תימן הזערוריים, טהורי-לב ישרים ותמימים שלא טעמו טעם חטא מימיהם ובקושי הספיקו לראות את אור השמש, אין לגביהם כל מיחוש של חרדת הדין! ינחוה הם שלום על משכבם, ואף אם נוגעים במקום מנוחתם, אין להם בשל מה לרתת.

לכאורה מדובר בטעם שאפשר לקבוע מסמרות בעקבותיו, בפרט שגדולי עולם קבלוהו חד-משמעית, וכפי שמביא ה'פתחי תשובה' (יו"ד סימן שסג סק"ז) שה'כנסת יחזקאל' דוחה את הטענות שהועלו נגד הפסק והצדיק כי "רבי גרשון טוב ונכון הורה בלי פקפוק", כלשונו.

אך הנה, רבה הנודע של פראג עשרות שנים לאחר הגר"ד אופנהיים - הלא הוא מרנא ה'נודע ביהודה', מעלה בספר תשובותיו נתון נגדי ההופך את הפסק.

ה'נודע ביהודה' כותב דברים מרטיטים בעניין קטן: "לדעת, לא מסתבר שלא יהיה שום עונש שמים על האדם קודם עשרים שנה, ונמצא עולם הפקר, וירצח את רעהו כשלא יהיו שם עדים וכו'. ולדעת ה'כוונה, שבעולם הזה אין הקב"ה עונשו בחייו קודם עשרים שנה, אבל אחר מיתה כל מעשה אדם כל ימי חייו משהגיע לכלל דעת - אפילו לעונת הפעוטות כשכבר יודע שהיא עבירה - צריך לסבול כפי מעשיו."

כל זה מגיל 'כשכבר יודע שהיא עבירה' ומעלה. ומה עם פעוטות בני ירחים אחדים - כפי שהיה בחלק הארי ממקרי עושיק ילדי תימן? ממשיך ה'נודע ביהודה' וכותב: "ואמנם כל זה בקטן שהגיע עכ"פ

אומרים להם שמתו ונקברו, והראו להם מקום קבורה. אבל האמת המרה הייתה שהיו לוקחים אותם לאימוץ אצל חשוכי בנים, בארץ וכו', והנבלים האלה היו משקרים על ההורים לומר שבניהם מתו, והראו להם במרמה מקום קבורה, אך מקומות הקברים היו ריקים. ועתה, לדרישת ההורים, הוקמה על ידי השלטונות ועדת חקירה לברר אם נכונה הידיעה הזאת, ונדרשו לפתוח הקברים האלה לראות אם הם ריקים. האם מותר להסכים לדרישה זו, כדי לברר האמת?"

נדייק, שהשאלה התמקדה בעצם פתיחת הקברים. עדיין לא נדרשו כלל להתלבטות אם מותר להוציא שרידים מן הקבר ולהעבירם לבדיקה פתולוגית. אף אין נדרשים כלל לנידון ההלכתי הנרחב של 'פניו קבר', אודותיו נשפכו נהרות של דיו על שולחנות הפוסקים במהלך השנים. כל השאלה היא אם מותר לפתוח קבר, אך ורק בכדי להביט פנימה ולהיווכח אם אכן שכן שם מת. "לראות אם הם ריקים", כלשון הגר"ע.

התשובה ההלכתית מעניינת ומסועפת, רוויית-הפניות ומראי-מקומות כרוחב דעתו של הגר"ע וכדרכו בתשובותיו הגאוניות. 'נשלוף' אפוא להלן 3 צדדים עיקריים שעמדו בבסיס הכרעה, ונציגם בתמציתיות.

נימוק א:

האם יש 'חרדת דין' אחרי י"ב חודש?

מה הם בכלל צדדי השאלה?
ובכן, בכללות, נושא פתיחת קבר מורכב מ-2 היבטים. הן איסור מצד ניוול המת, והן מצד חרדת הדין.

איסור ניוול המת הוא איסור חמור, מדאורייתא. אולם זה אינו נוגע לנידון דנו, באשר מדובר כבר כמה עשורים אחר פטירתם, במידה ואכן נפטרו.

הנושא המרכזי הוא אפוא הצד השני, מצד חרדת הדין. המקור הוא מדברי שמואל הנביא, ששאל המלך העלהו אחר הסתלקותו, ואמר לו שמואל "לָמָּה הִתְעַלְלָתָּ לְהַעֲלוֹת אֵתִי" (שמואל-א כה, טו). משמעות הדברים הוא, שהמתים מתייראים בזמן שמתעסקים אתם, שמא מעלים אותם לדין בבית דין של מעלה, וממילא יש להם פחד ואימה גדולים מזה. מפני כן נאמרה הלכה, שאסור לפתוח קברים, וכפי שפסק המחבר בשו"ע (יו"ד סימן שסג ס"ז) שאסור לפתוח קבר אחר סתימת הגולל. וכתבו נושאי כלי דהיינו טעמא, משום חרדת אימת הדין בעת פתיחת הקבר.

ברם, צד זה קל יותר בהלכה, הוא אינו איסור מן התורה, והפוסקים ביררו בו צדדי היתר באופנים שונים.

אחד מצדדי ההיתר שהפוסקים הפכו בו רבות, משליך ישירות על סערת ילדי תימן. לפי ה'תפארת ישראל' (מו"ק פ"א אות לח), לא שייך חרדת הדין אלא בתוך י"ב חודש, שכן המעשה של שמואל שנתירא מן הדין (כמבואר בחגיגה ד:): בתוך י"ב חודש היה, וכדאימת שבת (קנב:), אבל לאחר י"ב חודש לית לן בה. וכ"כ הגאון מפלאצק בשו"ת 'משיבת נפש' (חיו"ד סי' כו).

פסק הלכה דומה יצא מבית מדרשו של ה'נודע ביהודה' (מהדו"ק חיו"ד תשובה פט), והסעיר את חבר בית דינו. בנו הגאון העלה בתשובתו ב'שיבת ציון' ראיות לאידך גיסא, ומתוך כך חולק על פסקו של אביו, ואילו תלמידיו של ה'נודע ביהודה' יישבו את הטענות וקבעו הלכה כרובם.

כך, כשמדובר בשאלה על קברים שנכרו בימי קום המדינה, לפני כמה עשורים, אין לידם כלל צד של חרדת הדין.

ואולם, פוסקים אחרים שציטטו לאיסור גם כעבור זמן רב מהפטירה, הצביעו על דברי ה'ספר חסידי' (סימן מו) הכותב שגם אחר י"ב חודש דנים את האדם לפי מעשיו. הרי אפוא שייך גם שייך חרדת הדין, בכל שלב. ונתרנו עם צד-היתר אחד, הנתון בין מחלוקת הפוסקים.

נימוק ב:

ילדי תימן הטהורים - נידונים בשל הגלגול הקודם שלהם?

ה'ביע אומר' פונה אל סברא נוספת, על פי מעשה רב. ומעשה שהיה כך היה:

בפרק זמן סמוך, התרגשו שני אסונות בעיר פלונית. שני מתים ספרו שם באותו זמן. שניהם צעירים לימים. אך בעוד האחד במיטב שנותיו, בגיל העשרים ומעלה, הרי שהנפטר השני היה פעוט עול ימים, בן 3 שנה סך הכול. שבר על שבר.

אנשי החברה קדישא עמלו במלאכתם הקדושה, ובני העיר שבו

ההכרעה ההיסטורית של הגר"י רצאבי, פוסק עדת תימן

מעלימים עין ומחרישים לנוכח גזלתם, ולהוקיע נגד השמש מוכרי נפשות אחיהם מבני ישראל."

כאמור בגוף המאמר, הגיעה עתה הסערה לישורת מעשית במיוחד, בעקבות חקיקת החוק בכנסת.

להלן מכתבו המלא של הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי פוסק עדת תימן, שניתנה לפני כשבועיים ימים, ביום חמישי ג' בכסליו ה'תשפ"א:

"נדרשתי לחוות דעתי העניינה, אודות השמה והשערורייה, אשר נהייתה בארץ בעוונותינו הרבים לפני כשבועיים שנה, אחרי העלייה הגדולה מתימן על כנפי נשרים בשנת ה'תש"ט, שנעלמו מאות מילדיהם הקטנים ונלקחו מחיק אבותם, ולא נודע עד היום מה עיקרם. המונים עליהם טענו שהיו והדרישות עד עכשיו, העלו דם, ולשפוט עליהם ונקמה. ומה זה מקורב החלטת הוסיכס על השלטונות להרשות לבני משפחותיהם לפתוח את הקברים ולראות ולברוק אם אמת נכון הדבר שאכן יש שם עצמות, ודינו שאין הקברים ריקים. וגם אם כן נמצאות שם עצמות, לעשות להם בדיקת דנ"א לאמת אם הם הם ולפי זה יושבו לפעול הלאה. מעתה יש לדעת האם מותר הדבר עליהם להחליט לדעת תורתנו הקדושה, כאשר שאלים חילטו בו להחליטם.

ואת אשים בסדר כי אחר העיון וליבון העניין בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, עלה בדיני שחרוב פתח, ואין בזה חשש חלילה מנע ביוון לפתח, או משום חרדת דתין וכדומה, ובאשר בארנו בסדר החקירות והנשואים לכך כעשרי יומים יצחק רצאבי יוצא השפ"א בירורה, ואדרבה, נראה שדבר זה לשבת ודחיים ומתמים ולתועלתם, וגם לכבוד כל ישראל עם קדושים שאינם מעלימים עין ומחרישים לנוכח גזלתם, ולהוקיע נגד השמש מוכרי נפשות אחרים מבני ישראל לקחתם.

הנה, זה מקרוב הוחלט והוסיכס על ידי השלטונות להרשות לבני משפחותיהם לפתוח את הקברים לראות ולברוק אם אמת נכון הדבר שאכן יש שם עצמות, דהיינו שאין הקברים ריקים. וגם אם כן נמצאות שם עצמות, לעשות להם בדיקת דנ"א לאמת אם הם הם. מעתה יש לדעת האם מותר הדבר עליהם להחליט לדעת תורתנו הקדושה. זאת אשיב בס"ד, כי אחר העיון וליבון העניין בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, עלה בידינו שהדבר מותר, ואין בזה חשש חלילה מצד בזיון למת, או משום חרדת דתין וכדומה. ואדרבה נראה שהדבר הוא לטובת החיים והמתים ולתועלתם, וגם לכבוד כל ישראל עם קדושים שאינם

הקבר בכדי להיווכח אם יש בו עצמות, בלא להצטרך לטלטל כלל את המתים, כאמור. נקודת-מוצא זו היוותה משקל רב לקולא, בפרט לאור פסקו של ה'חכם צבי' הטוען כי בפתיחת קבר בלבד ללא טלטול המת - אין כלל שיקול של 'חרדת הדין'.

אם כי היו שהתווכחו בהבנת דבריו של ה'חכם צבי' עצמו ונתלו בדקדוקי לשונותיו כדי להוכיח שאף הוא מסכים עם יתר השיטות שפתיחה גרידא יש בה איסור משום חרדת הדין, וכגון בעל ה'משמרת שלום' (סקכ"ו) הטוען כן, אך מרן הגר"ש הלוי וואזנר בתשובתו ב"שבת הלוי" לא קיבל סברא זו, וכתב ש"בעניינותי, המעיין היטב בלשונות ה'חכם צבי' יראה שכתב כן מפני כבודם של הגאונים (-שהתווכחו עמו בנידון זה), אבל עיקר דעתו דחרדת הדין רק בטלטול ממקום למקום, לא בפתיחת קבר בעלמא".

כאמור, היה בכך משקל רב להטות את הכף להיתר בדיון ההלכתי שהתקיים בשעתו.

כהיום, קיבלה השאלה פנים חדשות, הלבטים המקיפים שאלה זו הם כבר שונים בעליל, ונקודת-מוצא זו של אי-טלטול התמוססה לה. השאלה כהיום מעמיקה לרבדים סבוכים בהרבה, בשל הנתונים שהתחדשו במהלך השנים. ועל כך, במערכה הבאה.

מערכה ב

הוצאת דוגמית מקבר לצורך בדיקת דנ"א

ההתפתחויות המדעיות המואצות, משנות סדרי תבל בהמון היבטים.

לפני כמה עשורים, התועלת המקסימלית שיכלו להפיק מפתיחת קברי ילדי תימן, היה לראות פשוט כן או לא. יש עצמות או לא. כך ידעו אם נטמנה שם גופה. והנה באה פריצת הדרך בעולם הגנטיקה המולקולרית והעצימה את התועלת עשרות מונים.

"...אם כן, למעשה, בוודאי שמותר לעשות זאת, ואולי הדבר יהיה כפרה לאלה הרשעים אשר עשו זאת, ואולי תהיה תועלת על כל הצער של המשפחות, מה שציערו אותם כה הרבה. והעיקר הוא, שלא עוברים על דבר כזה בשתיקה..."

ישראל.

הצעת החוק קובעת הסדר שבמסגרתו יוכלו בני משפחה (כלומר ילדים, הורים, אחים וילדי האחים), לפנות לבית המשפט לענייני משפחה ולבקש את פתיחת הקבר של יקירם ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה. בחוק עצמו מוסדר כל ההליך הטכני ונקבע כי תנאי למתן צו פתיחת קבר הוא שהנסיבות העובדתיות של המקרה מעלות ספק בדבר זהות הגופה הקבורה באותו קבר. ההסדר שבהצעת החוק נוגע גם בסוגיות הלכתיות הקשורות לכבוד המת, בחוק אף הוטמע התייחסות ההלכתית של הרב הראשי לישראל וראש הוועדה לכבוד המת.

כיום יודע המדע לקחת חלקיק זעיר-מזעיר מגוף של יצור, גם אם זה קצה שרעה או נתו זעירי של רוק, ולפרק את מבנה הד.נ.א. (-ד.י. אן.אי.) שלו. בהשוואה מהירה, יכולים החוקרים לוודא האם העצם משתייכת לצאצא של משפחה פלונית או לאו.

האפשרות המעשית מציגה אפוא שאלה מסוג אחר בעליל לשולחן הפוסקים: עכשיו כבר שייך ליטול דגימה קטנטנה, ולוודא אם אכן מדובר באותו תינוק אומלל שהמוות פקדו בטל ימיו, או שמא אין כאן יותר מאחיות עיניים?

השאלה קיבלה כעת משנה-רלוונטיות, אחר שוועדה מיוחדת בכנסת ישראל המטפלת זה שנים מספר בעניין, באה להכרעה

פתיחת הקברים

משכן, הורצה רשמית שאלה מטעם הוועדה בכנסת אל הגר"י רצאבי, אחר שהמשפחות המייחלות לחשוף את האמת דרשו לקבל את הוראתו הברורה. "לכבוד הרב רצאבי שליט"א, נכתב במכתב ע"י הה"כ שהתעסק בעניין ומייצג את המשפחות, "מצורפת בזה החלטה של ועדת כבוד המת בעניין פתיחת קברים של ילדי תימן המזרח והבלקן ולקחת דנ"א לזיהויים. החלטה זו מצורפת בפעם הראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל לחוק שחוקקתי בדבר פתיחת קברים לגילוי האמת בפרשה. הסתמכת על פסק הלכה של גדולי הרבנים בארץ, ביניהם הרב עובדיה יוסף זצ"ל. למעשה הגשתי בקשות לביהמ"ש לפתוח קברים, ונדרשת הסכמה של כל בני המשפחה המבקשת, לפיכך יש משפחות ששאלות שאלת רב".

במענהו, מדגיש הרב רצאבי, כי לעניין זה טרם נדרש הגר"ע יוסף זצ"ל בתשובתו שצוטטה לעיל. כאמור, שם לא דובר כלל על הוצאת דגימה מתוך הקבר. מדובר אם כן בשאלה מחודשת שטרם נדרשו אליה הפוסקים מן הדורות הקודמים, ועל כן מיוחסת התעניינות רבה לפסיקתם של גדולי ההוראה בימינו.

אחר שהוא נושא ונותן בצדדים ההלכתיים, ובמקביל חקר היטב את התהליך המעשי על כל השלכותיו, הכריז הרב רצאבי שליט"א בשיעורו באחרונה כך:

"ראיתי מה שכתבו ה'ועדה לכבוד המת', אשר דנו על הנושא הזה כמה רבנים העוסקים בעניין, והם כתבו כי הכמות שייקחו מהקבר תהיה מזערית, ויהיה שם משהו מטעם הרבנים שיפקחו על הנושא הזה, ואחרי כן יחזירו את הכול לקבר. אם כן יקפידו ויעשו כך. זאת אומרת, לא לוקחים איזה משהו שיעלם וכדו', שום דבר לא מתבלה. כך גם שמעתי שהתברר. הכול יחזירו, וגם לוקחים משהו קטן מאוד. הרי בשביל דנ"א מספיק לקחת מכל חלק בגוף, ובדקים את זה, ובוודאי שאין בזה אפילו כזית, ואת הכול יחזירו אחר כך לקבר.

"אם כן, למעשה, בוודאי שמותר לעשות זאת, ואולי הדבר יהיה כפרה לאלה הרשעים אשר עשו זאת, ואולי תהיה תועלת על כל הצער של המשפחות, מה שציערו אותם כה הרבה. והעיקר הוא, שלא עוברים על דבר כזה בשתיקה. "גַּיְב נְפֶשׁ מְאֻחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרָם בּוֹ וּמְכַרְוֹ" (דברים כד, ז), עשו עוולות כאלה, זוועה כזאת שלא הייתה ולא נהייתה בעבר, עוול שזועק עד לשמים, אם עוברים על זה בשתיקה ולא מוחים, לא מתייחסים לזה. שהדברים האלה לא יעברו ח"ו בשתיקה, אחרת עושי רשע יראו שזה כך ולא יתייחסו, ויעשו כזאת גם בעתיד רח"ל. ה' ירחם."

התקווה הגדולה היא, שמהרה ידון יפציע אורו של משיח ו"לא ירעו ולא ישחיתו כָּל הַר קָדְשִׁי כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה' פְּמִים לְיָם מְכַסִּים"